

LUCEA FERUL

REVISTĂ LITERARĂ

APARE:

În 1 și 15 a fiecărei luni, după stil nou.
Prețul unui exemplar 50 bani.

REDACTIA ȘI ADMINISTRAȚIA:

VI., STRADA VÖRÖSMARTY 60a

ABONAMENTUL:

Pe 1 an 10 cor., pe jumătate de an 5 cor.
Pentru străinătate 1 an 15 franci.

ADAM SMITH.

Dacă ar fi să ascultăm de actualii economiști germani, puțină importanță ar trebui să mai dăm astăzi lui Adam Smith, bărbatul despre care voim să vorbim și ale cărui scrieri de economie politică și morală ne-am propus să analizăm în studiul acesta. Nouăle teorii de economie politică ale școlii germane nu mai au nimica comun cu cele enunțate și susținute odinioară de Adam Smith și puternica sa școală. Ele cred cu desăvârșire greșit întreg sistemul de economie politică al lui Smith, căruia nu-i mai atribuie altă valoare, decât doară istorică.

Ma! mult, multora le place să susțină, că acest sistem al lui Smith, acest smithianism ar mai fi avut și păcatul, de-a servi de punct de mănecare bizarelor teorii socialiste.

Cu toate acestea, și cu toate că în decursul modestelor studii, ce am făcut, ne-am simțit mai mult atrași de școala germană, totuși credem, că Adam Smith va fi încă multă, multă vreme un tip vrednic de studiat și va rămânea poate pentru toți vecii o celebritate rară. Nu credem, în fine, că cine-va să poată aprofunda cestiuni de caracter social-economic, fără să nu cunoască și fără să nu admire pe „părintele economiei politice”, pe Adam Smith. Eată de ce, astăzi, când facem începutul unui ciclu de modeste studii din domeniul Economiei politice, ținem să începem cu însuș întemeietorul acesteia. Dacă zicem întemeietor, să nu se creadă cum-va, că am voi să înțelegem, că înainte de Smith economia politică nu și-ar fi avut cultivători. Da, și încă mulți. Cu Smith însă se începe o nouă epocă. El privește și esaminează lumea de pe un piedestal cu mult mai înalt ca predecesorii săi. El nu e numai economist, ci mai pre sus de toate filosof; și el vrea să cuprindă philosophia întregel so-

cietății. Nisuintele în parte și le-a și realizat. Philosophia sa cuprinde trei ramuri principale și anume: morală, politică și economie. Philosophia din studiile sale exercitează o influință uriașe asupra lumii economice, încât îl ridică de-asupra tuturor predecesorilor și contemporanilor săi și îl înalță la rangul de șef al unei școli, care în curând devine stăpână pe cugețul unei lumi întregi.

O astfel de personalitate, credem, merită să fie studiată și aprofundată din toate punctele de vedere. Scopul studiului acestuia nici că va fi altul. Vom căuta să stabilim precis sistemul de economie al lui Smith, precum și baza filosofică a acestuia. Din aceste apoi ne vom nisui să scoatem la iveală individualitatea acestui filosof și economist. Cum însă individualitatea acestei rarități de om și cum operele acestuia numai așa le vom putea înțelege pe deplin, dacă vom cunoaște amănunțele vieții sale, căci numai cu aceste vom putea întregi chipul personalității, ce ni-l vom imagina din activitatea sa științifică, credem, că nu vom putea începe mai nimerit studiul nostru, decât lăsând să urmeze o schiță biografică a acestui ilustru filosof și economist.

I.

Adam Smith s'a născut în 5 Iunie 1723 în Kirkcaldy, un oraș maritim din Scoția, unde părintele său ocupa o funcțiune mai aleasă la oficiul de vamă. Abia câte-va luni după nascere perdu pe tatăl său și astfel greutățile creșterii nevrașnicului copil căzură cu desăvârșire în sarcina mamei sale, fca unui modest proprietar de pământ. Ea să nisui a da orfanului său băiat o creștere cât mai morală, ceea-ce îi și succese. Nimic nu turbură această preocupățiune a ei, afară de un curios incident. Să în-

tâmplă anume, că copilul în vârstă de abia patru ani fu furat de nește țigani nomazi, din mâinile cărora, ca prin minune, curând se mântui.

Studiile și le începui la școala elementară din Kirkcaldy, unde rămase până la etatea de 14 ani, până în anul 1737. De aici merse la colegiul din Glasgow, în care de predilecție se ocupa cu matematicile. Intre profesorii săi de la acest colegiu era și renumitul phisiocrat Hutcheson, ale cărui cuvinte pline de foc îl cuceri pentru școala lui Quesnay. Hutcheson îl recomandă în atențiunea amicului său Hume, philosoph și phisiocrat cu reputațiune, cu ale cărui scrieri Smith deja se și făcui cunoscut. În anul 1740 tinerul student treci la universitatea din Oxford, unde rămâne șase ani. Deși acest timp fu mai mult un period de stagnare pentru vieța intelectuală a acestei universități — Smith știu să-l întrebuințeze cu multă pricepere. Ceti mult, cugetă matur și medită serios. Classicii latinii și grecii fură obiectul de căpetenie al preocupățiunilor și studiilor sale în Oxford. Pe lângă aceste însă nu neglijă nici pe Hume. Cum însă universitatea din Oxford nu adera de fel noului raționalism, Smith trebui să sufere înfruntări și pedepse, cu deosebire când era surprins cu Hume, ori alte scrieri de categoria acestuia.

În anul 1746 se reîntoarse în orașul său natal, unde rămase lângă mamă-sa până în toamna anului 1748. În acest timp cu ajutorul lordului Kames începui în Edinburg un ciclu de prelegeri publice din literatura engleză. După-ce două erni continuă cu destul succes aceste prelegeri, cătră fine începui a prelege și cestiuni economice și cu deosebire pleda cu multă căldura în favoarea libertăței comerțiului. Reputațiunea de conferențiar ales și de om străduitor îi era deja stabilită, când în anul 1750 murind profesorul de logică de la universitatea din Glasgow, Smith ocupă catedra vacantă. În vreme ce ținea cursuri de logică, suplinea și catedra de philosophie morală de la aceeaș universitate, catedră, pe care o și obținu în 1752 după ce renunță la cea de logică. În scurtă vreme devine profesorul cel mai renumit și tineri din toată lumea alergau la Glasgow să asculte colegiile sale de philosophie morală. Aci am putea numera numele cele mai distinse ale aceluî timp.

Glasgow-ul, mai bine zis industria și comerțiul estins și în floare ale acestuia, avură o influință covârșitoare asupra profesorului-philosoph. Aceste îl determinară a-și îndrepta cugetul cătră tot felul de cestiuni economice. Mulți susțin, că dacă Smith ar fi rămas în Oxford nici când n'ar fi devenit economist. Se făcui membru al mai multor societăți de caracter politic, social și economic. De aci înainte activitatea sa nu se restrînge numai între zi-

urile școalei. Aranjază o serie de conferințe publice, în cari esplică și comentează cestiuni economice. Scrierile lui Hume se răspândiră mai mult prin apostolatul lui Smith. E interesant a se ști, că deși acești doi bărbați core-spondară în modul cel mai intim încă de pe la anii 1739, totuși nu se cunoscără decât numai după venirea acestui din urmă la Glasgow. Smith conclucră prin anii 1752 la înființarea renumitei „Select Society“, societate, a cărei țintă era să imiteze activitatea academiilor franceze de pe atunci. Trei ani în urmă dă la iveală jurnalul „Edinburgh Review“, din care apărură numai doi numeri, dar în cari Smith scrisse valoroase articole.

Doriința lui Hume era ca Smith să se stabilească definitiv în Edinburg, astfel când deveni vacantă o catedră de dreptul internațional de la universitatea din acel oraș, stărui mult să se permute. Smith însă nu fu aplicat a-și lăsa catedra din Glasgow. Deși Smith lua parte activă la mișcările politice din Scoția, și deși de multe-ori susținea credințe, cari se opuneau fățiș sentimentului public al Scoțienilor, totuși ajunse la mare popularitate. Popularitatea aceasta devine generală în toată Anglia atunci, când dă la lumină renumita sa scriere „Theory of Moral Sentiments.“ Când Townshend, ministrul coloniilor, ceteste această opera și când Hume îi da unele deslușiri despre activitatea și persoana lui Smith, hotărăște, ca în societatea acestuia să-și trimită fiul în călătoriile de studii pe continentul european. Smith primi oferta ministrului coloniilor și plecă în călătorie timp de aproape doi ani. Mai mult se opri în Franța, unde făcui cunoștință lui Voltaire și Rousseau. În Paris, se întretinu mai mult timp în societatea lui Quesnay, întemeietorul școalei phisiocrate, Turgot, Necker și alți bărbați de stat ai aceluî timp.

Esperiențele câștigate în această călătorie, contactul cu lumea economică îi potențază interesul cătră cestiunile economice și deja în acest timp se apucă de celebra sa lucrare „Wealth of Nations.“

După reîntoarcerea în patrie se retrase în Kirkcaldy, unde continuă cu diligență lucrarea începută. Deja în 1770 se ocupă cu ideea să o publice; abstă însă de la această idee și trei ani încă o lucră și prelucră. În 1773 pleacă la Londra cu gând să-și edee în fine lucrarea. Aci, nouele esperiențe câștigate îl fac să mai amâne alți trei ani această publicare. În fine în 9 Martie 1776 mult cugetata operă vezu lumina zilei. Abia trecură șase luni și edițiunea primă fu epuizată. Nimenea nu credea, că un om lipsit cu desevârșire de practica vieței economice să poată scrie o operă de atâta valoare. Lumea rămase încremenită însă, când vezu cât de mare îi fu amăgirea.

Intre aceste obvine moartea prietinelui său

Hume, fapt, care consternă mult pe Smith. Lasă casa părintească și în 1778 primește o funcțiune de inspector vamal în Edinburg. Chevalier, economist francez, susține, că de la această dată Smith fu perdut pentru știință. Singura mângăere îi era bătrâna sa muma, pe care o aduse în Edinburg, și o colosală bibliotecă. În anul 1784 îi moare mama, ceea-ce fu o lovitură puternică pentru Smith. Sfârșitul i

surprinse în toiul activității. Interesant, când simți, că i se apropie sfârșitul, își arse toate manuscriptele mai deranjate, cam 16 volume.

Astfel se sfârși Adam Smith. Datul morții sale e 17 Iulie 1790.

II.

Ziseam, că cu Smith se începe o nouă epocă, că el o rupe cu modul de cugetare al

Vagabund.

să apropia și lui. Mai face unele mici călătorii prin Anglia, în cari adese-ori avu fericirea să constate roadele activității sale. În 1787 universitatea din Glasgow îl alege Lord-rector.

Mintea bătrânului philosoph și economist nu era obicinuită a se da hodinei. În anul 1790 anunță în Monitorul Universal din Martie, că o să scrie o recenziune asupra lui Montesquieu. Moartea însă nu-i dădu răgaz; îl

antecesorilor săi, percepe lucrurile într'o formă nouă și în chipul acesta pune basă unui nou sistem de economie politică. Astfel, dacă e vorba să-'l înțelegem pe deplin, va trebui mai întâi de toate să știm ce idei dominau în materie de economie politică înainte de pășirea lui Smith; căci el s'a format sub influința acelor idei și tot aceste sunt și criteriul, de unde, mai târziu, pornesc nouele sale teorii.

Cum însă aceste idei au fost multe și diverse, le vom reda numai în resumat, oprindu-ne mai amănunțit numai asupra acelor, cari au influențat mai mult asupra lui Smith, sau cari i-au servit ca punct de mănecare.

III.

Înainte de pășirea în public a lui Adam Smith două puternice sisteme de economie politică au domnit în Europa. Unul a fost așa numitul sistem mercantil, sau simplu mercantilism, altul, mai târziu, fisiocratism. Cel dintâi, deși lipsit cu totul de față științifică, curând deveni stăpân pe politica a mai tuturor statelor din apusul Europei; cel de al doilea însă are meritul de-a fi primul sistem științific de economie politică.

Sub mercantilism avem să înțelegem acele teorii, ori mai bine zis credințe, după cari bunăstarea popoarelor și națiunilor ar consta în abundența de bani. În urma acestor credințe, acele țări, în al căror pământ nu se află mine de metale nobile, trebuie să nisuiască ca prin comerțul estern să aducă cât mai mult metal nobil în țară. Așa numita balanță comercială trebuia să arate totdeauna un esport mai mare și mai de valoare ca importul. Spre scopul acesta pe de-o parte prin industrie trebuie în-pintenat comerțul, pe de altă parte trebuiesc căutate debuseuri pentru produsele de esport și în fine importul trebuie îngreunat prin taxe vamale. Aceasta era politica mercantilă, o politică naivă, dar care, fiind lesne amăgitoare, curând deveni generală. Statele o esersau în cele mai diferite moduri și aceasta din cauză că credințele propagatorilor ei erau foarte maleabile.

Între mercantiliștii cei mai renumiți ai aceluși timp, trebuie să amintim în prima linie pe Colbert, care deși susținea, că nu e nimica mai nobilă ca munca omenească, totuși e a să considera ca cel mai cu influență mercantilist. Amintim mai departe pe Thomas Mun, James Stevart și renumitul Law.

Direcția, sistemul fisiocrat își luă începutul în Franța. Deja sub Colbert se putu observa pericolul, la care ar putea duce intransigenta politică mercantilă. Această politică sprijinind comerțul și dezvoltarea industriei, aceasta din urma ca mijloc de a stimula pe cel dintâi, negliga cu desăvârșire interesele economiei agricole. În contra acestei doctrine greșite se începe o puternică mișcare inițiată de Quesnay. Și anume, ca să pareze pericolul se agita tot mai mult pentru sprijinirea agriculturii, căci, se zicea, comerțul și industria neproducând direct valori, nu mai trebuiesc sprijinite. Basați pe dreptul natural, cereau completă libertate în economia agricolă. Aceste sunt bazele sistemului fisiocrat. Un sistem de doctrine, cum vedem, cât se poate de unilaterale.

Să susținea mai departe, că numai cu ajutorul economiei agricole se poate deschide calea spre producțiune. Singurii numai agricultorii formează clasă productivă; celelalte clase de populațiune sunt sterile. În consecuță numai asupra agriculturilor trebuie repartisată darea. Ca agricultura să progreseze trebuie casat sclavagiul și colonatul; comerțiului de bucate trebuie să i-se acorde deplină libertate. În fine nici comerțul și industria nu le scăpară din vedere; cereau libertate și pentru aceste, precum și casarea breslelor și îndepărtarea tuturor pedecilor din calea comerțiului esterior.

Intemeietorul acestei direcții, școale, e Quesnay, care, pe lângă cele espuse mai sus, susține, că singur pământul dă venit curat. Împarte populațiunea în trei clase: productivă, neproductivă și capitaliști. Industria, după dînsul, e ocupațiune neproductivă. Combate, ținând de greșită teoria balanței comerciale.

Mirabeau susține, că amestecul statului în economia agricolă nu numai că e fără rezultat, dar și păgubitor. Consideră de bun și folositor sistemul de proprietate în mic, prin ceea-ce se pune în contrast cu cei-alalți cugetători ai aceluși timp.

Turgot, în calitate de ministru al lui Ludovic al XVI, voiește să pună în aplicare, în practică doctrinele fisiocraților, dar, cum zice Kautz, cu aceasta a nimicit acest sistem, căci n'a făcut altceva decât a dovedit greșelile și unilateritatea acestuia. Recunoaște însemnătatea muncii și a divisiunii acesteia. Vede deja că munca liberă e cea mai efină. Aurul și argintul nu sunt numai reprezentanții de valori, ci și valori însăși, cari se supun întru toate legii de ofertă și cerere. Atribue mare însemnătate capitalului în economia agricolă. Îndreptățește interesele după capital, aceste nefiind altceva, decât prețul întrebuițării capitalului.

Dintre aceste două sisteme mai mult a fost combătut mercantilismul. Deja curând după naștere acest sistem își află puternic dușman în Anglia. Și cel dintâi, care deschide focul e Hobbes, filosof egoist. Crede, că valorile își au originea în muncă, care, ca ori și ce altă proprietate, poate fi schimbată. Recunoaște însemnătatea banilor în circulațiune. În politica de comunicație admite amestecul statului, dar numai până la o anumită limită. E prietenul dărei de consum.

Petty susține, că numai întru atât e lipsă de bani, întru cât se poate susținea circulația; tot ce trece peste această măsură, e de prisos. Crede a fi suficient și numai un metal nobil ca banii în circulație, celălalt putând servi și numai ca marfă. Reducerea procentului e o urmare firească a escedentului de bani. Combate teoria balanței comerciale, de asemenea și amestecul statului în afaceri economice. E prieten al dărei de consum.

North, alături de Petty e cunoscut ca cel mai înverșunat inamic al mercantilismului. Diligența e izvorul producției. După dânsul procentul poate fi stabilit numai de legea ofertei și a cererii și nici odată de legislație.

Locke, cere ca numai atâtii bani să fie în țară ca să se poată satisface creditul agricultorilor și muncitorilor. În ceea ce privește finanțele crede, că darea în ultima analiză revine tot pe agricultori. Înaintea balanței comerciale să pleacă.

În urma atâtor atacuri mercantilismul își ajunge sfârșitul. Phisiocratismul însă își trăiește epoca de mărire, când lupta începută de Petty, North și Locke își afla continuare în operele câtor-va distinși cugetători englezi. Aceștia vedeau prosperitatea vieții economice în completa libertate, și pe când fiziocrații pretindeau această libertate numai pentru economia agricolă, aceștia și pentru industrie și comerț. Să nu fim rău înțeleși. Și pentru fiziocrați libertatea economică era devisa luptei lor, dar prea multa unilateralitate pentru economia agricolă, le întuneca întreg sistemul.

Următorii lui Petty, North și Locke sunt cei mai apropiați înaintași ai lui Smith. Ei duc campania mai departe cu mult succes. Între aceștia vom aminti în prima linie pe Hutcheson, profesorul lui Smith, după cum deja știm. Prețul bunurilor îl stabilește pe de o parte cererea, pe de altă parte greutatea de producție. Crede, că cel mai nimerit măsurător de valori ar fi munca și produsele agricole, căci valoarea acestora e constantă, nu e supusă fluctuațiunii cursului. Interesele într-o atâta le îndreptățește într-o cât creditorul pentru banii împrumutați și-ar putea cumpăra anumite bunuri naturale, cari să-i aducă venit. Dacă ne amintim și Turgot îndreptățește interesele. Hutcheson însă deja înaintea acestuia află soluțiunea.

Hume, cum știm deja e cel mai sincer și bun prieten al lui Smith. Asupra acestuia trebuie să ne oprim mai mult, teoriile sale să le spunem mai detaliat, căci, cum vom vedea mai târziu, relațiunile între Hume și Smith sunt de tot strânse în materie de economie politică. Hume se ocupă cu tot felul de cestiuni; scrie despre comerț, despre lux, despre bani, interese, despre balanța comercială, despre dare, despre creditul statului etc. După dânsul un popor dezvoltat economic este cu comerț, industrie și agricultură înfloritoare e în aceeași vreme și puternic. Susține, că e strânsă legătura între puterea unui stat și viața economică sănătoasă a aceluia. Perfecțiunea, înaintarea în

bunăstare materială aduce cu sine și perfecțiunea moravurilor. Izvorul dezvoltării economice e munca și sirguința. Toate ocupațiunile materiale sunt folositoare. Ocupațiunile spirituale (doctor, avocat etc.) sunt neproductive. Munca omului liber e cea mai ieftină și mai ducătoare la scop. Ori și cine să dispună liber, nesupărat de nime peste roadele muncii sale. Vorbind despre salar, zice, că urcarea acestuia mărește rîvna da muncă, mărește și numărul lucrătorilor; în același timp însă scumpește marfa, micșorează exportul și astfel bunăstarea națională a unui popor ușor poate fi periclitată. Procentul deprinde de oferta și cererea capitalului. Procentul scăzut, mic, e semnul unei stări economice înfloritoare. Trecând la consumațiune face deosebire între lux și risipă. Luxul îl stimulează industria. Despre bani zice, că sunt mijlocitori de schimb, măsurători de valori și deci locuitori de muncă. E lucru secundar câtă cantitate de bani se află într-o țară, căci nu aurul, ci forța de muncă constituie puterea unei țări. Un escedent de bani urcă prețurile, dar pentru aceea preț mai mare numai atunci obvine, dacă acest escedent s'a răspândit în toate clasele sociale. Bani se repartizează între diversele popoare, ce economic este vin în contact unele cu altele, așa că stau în raport direct cu munca, bunurile economice și activitatea industrială, ce se găsește în diferitele țări. Între izvoarele de venit național, Hume atribue mare importanță comerțului și în special comerțului estern. În circulație cere deplină libertate, căci deja Provedința și natura a avisat pe oameni unii la alții. Agricultură e baza de fer, pe care se clădește întreg organismul economic al statului, dar pentru aceasta totuși singură numai agricultura nu poate feri un popor, e de lipsă încă un factor, care să prelucreze produsele brute și aceasta e industria. Susține dare de consum și lux, căci aceste nu apasă umerii poporului. Ține de eronată darea de cap; nu e justificată aserțiunea fiziocraților, că ori ce dare ar reveni în ultima analiză tot pe economia agricolă, căci și darea agricolă poate fi încărcată pe alți ramii de ocupațiune. Admite că biletele de schimb fac circulația economică mai vie, dar se teme, că aceste vor scoate aurul din circulație și astfel munca și mijloacele de existență se vor scumpi. Escedentul de bani scumpește bunurile. Hume se îndoiește în activitatea salutară a băncilor. În privința socială are niște doctrine de tot originale. Crede, că starea economică înfloritoare a națiunilor trece de la o națiune la alta, se schimbă după vremuri și împrejurări.

(Va urma.)

EȘTI A MEA DE-ACUM...

— Să știi, că ești a mea de-acum
 Și eu 's al tău, să știi...
 De dorul tău am suferit
 Un șir de vecinicii.
 Tăbește-mă, eu te-am iubit
 Și'n veci te voi iubi.

Scăpat-am teafăr, cum mă vezi,
 Cu spada asta'n mână,
 Și, Doamne, cât m'a istovit
 O luptă cu păgânii
 Și-un dor, ca vorba să-ți trimit,
 Că am să vin azi-mâni.

E goală țara de dușmani —
 De ai mulți pețitori
 Am vreme, să mă lupt cu ei,
 Să-i fac, să sboare'n nori...
 Dar spune-mi, Leano, tu mă vrei,
 Or vrei să mă omori?

— Să ta, Sorine, sunt a ta,
 De ce te-ai îndoi?!
 De dorul tău am suferit,
 Dar n'oiu mai suferi:
 Că'n luptă voi ați biruit,
 Mai mult te voi iubi.

Un freamăt lung s'a început
 Prin frunzele de lei
 Și d'albe flori se scuturau
 Pe pământul lui și'al ei.
 Isoarele poveștii spuneau
 Cu fete mari și smer.

Sandu.

IN STRĂINI.

Nici odată n'am simțit mai strâns legătura colegialității, ca în sara aceea. La masă, ne aduse vestea un prieten, că mâne-o să avem înmormântare.

— Cum? Cine?

— Un rigorosant în drept.

Din cei ce luam masa împreună, erau abia doi-trei, cari îl cunoșteau. Cu toate acestea un sentiment de nefățărită părere de rău ne strânse inima. Cei cari îl cunoscuseră ne poveștau amănunte din viața lui — și amănuntele acelea erau așa de luminoase și de înduioșătoare, încât numai asupra unui mort se puteau resfrânge...

Eram de acord, să luăm parte la înmormântare, în corpore. Unul își ia pălăria și începe a circula.

— Să-i luăm o cunună!

Ideea era frumoasă, cum însă număram,

spre nenorocirea noastră, 27 a curenteii, nu prea era realizabilă.

Ne veni o idee mântuitoare:

Să amanetăm ceva. Rînd pe rînd ne scoatem ceasornicile din busunar... inelele din degete — și în dimineața următoare depunem la picioarele colegului nostru o cunună de flori naturale, cu petea tricoloră.

Intr'o cameră scundă dela clinică, două luminiări își resfrîng lumina tremurătoare asupra feței celui adormit de veci. Un preot bătrîn — tatăl mortului — plîngea cu capul plecat peste marginea sicriului simplu, de lemn vâpsit.

Rînd pe rînd chilia se umple de lume, zidurile sombre ale cliniceii se înduioșează de acordurile cântărilor funebre: „Cu adevărat desertăciune sunt toate“...

Și toți resimțiam senzația binefăcătoare a păcii și a odihnei... ne salutăm de departe

Esti a mea de-acum.

unul pe altul cu privirea, și fiecare cetia în ochii celui-altal propriul său gând: „E frumos, că ai venit și tu“.

De câte ori aud cântările acestea, mă pierd cu gândul departe, departe... îmi reamintesc rînd pe rînd icoana iubiților, cari nu mai sunt și ei îmi apar așa de buni, așa de liniștiți și de senini — cum nu-i văzusem nici odată în viață.

Abia plînsul bătrînului precum mă trezește din reverii; îmi întorn capul să nu-i mai văd buzele strînse în sughițe de plîns — nici pîrul cărunt — frumoasele lui plete de popă românească strălucind în reflexul luminărilor, albe ca argintul.

Fețele vecinic zimbitoare ale camerazilor mei se posomoresc; ici-colo vezi pe câte unul ștergându-și într'ascuns o lacrimă ce-i scapă fără voie, în vreme-ce alții plîng, fără să-și ascundă lacrimile... și cu toate că mortul îmi era necunoscut, simțesc că pleoapele îmi tremură, și o perdea de lacrimi îmi împăieginează ochii. De ce plîngeam eu?... Deplîngeam oare tinerețele unui camarad de studiu, sforțările lui zădărnice aproape de fîntă; ori nădejdea bătrînețelor bietului popă românesc, care își chema pe nume odorul cu mîngăieri de părinte: „Va! dragul tati, drag, cum te-ai dus tu!“...

Să face mișcare generală, sicriul se acoperă.

Ești în liber, mîhnirea ni se pontențează. Sub farmecul tînguitoarelor cântări de îngropare, uitaserăm, că suntem în capitală și fără îndoială fiecare se gândia, că are să petreacă mortul până la groapă, cu capul descoperit. Acolo va zice din tot sufletul încă un „Doamne eartă-l“, aruncînd o prietinească mîna de țărîna peste dînsul.

Numai acum ne trezim din visări și ne împăcăm cu gândul, că toate acestea sunt cu neputință aici, unde cimiterul e situat la o distanță de două-trei oare.

Petrecem sicriul cîțva, pe urmă — în mijlocul bulevardului — ne descoperim capetele, preotul cetește deslegarea.

Vizitiul dă bice cailor și carul mortuar dispăre în galop.

Cotim în o stradă laterală, urcăm în tramvai și ajungem la cimitir înainte de sosirea carului mortuar.

Un vînt rece de Noemvrie clătina ramii despoiați ai salcânilor...

Ne înșurim în preajma gropii și așteptăm până să așează frînghiile sub sicriu.

Atunci un... *ăla* (după toate aparențele un păzitor dela cimitir) își face repede cruce și începe mașinal:

— Mindenható Úristen...

Abia a spus însă aceste două cuvînte și

îi făcurăm semn, să înceteze. El se oprește mirat regretînd bacșișul întrevăzut. Îmi închipui, că necuviința asta se practică la toate înmormântările din capitală. Cum cimitirul e prea departe, ca preotul să poată petrece mortul până la groapă, un „boactër“ de ăla dela cimitir va fi învățat o formulă de rugăciune. Și, ca osteneala să nu-i fie mare, cred că nu greșesc, când socot, că va fi învățat așa un fel de formulă *interconfesională* care să se potrivească și catolicilor și reformaților... în cas de lipsă și Ovreilor!...

Ne-am descoperit capetele; un coleg a vorbit de despărțire și am zis la urmă cu toții un „Tatăl-nostru“.

Vîntul era tot mai întehit... prin ramii despoiați ai salcânilor șuera parcă a pustiu și a moarte.

Urcărăm înfrigurați în tramvai.

— Mă, începe unul într'un târziu, de va fi să mor, să mă duceți acasă în satul meu... Că de-aș ști că mă îngropați aici, m'aș ridica din sicriu, aș pune mîna pe un sfeșnic... apoi să vedeți...

Un zimbet fugar însoțește cuvintele lui și iarăș ne cufundăm în tăcerea de mai 'nainte. La ce ne gândiam noi? La moarte?...

Nu. Gîndul morții e înseninător, ear sufletul nostru era întunecat și posomorît. Nu de moarte ne era nouă atunci, ci de moarte în străinî.

Și nu mă îndoesc, că fiecare își cerea ceasul morții, să-l ajungă acasă. ... Să adoarmă cu luminița de ceară între degete, în plînsul domol și năbușit al iubiților, cu icoana Maicii Domnului la căpătîiu...

Popa cel bătrîn să-l prohodească și clopotele bisericii să plîngă în urma lui... și el să le cunoască glasul și mori și să-și gîndiască: astea-'s clopotele din satul meu!

Să vină bătrînii și să ofteze, să vină prietini să lăcrimeze, să vină fetele cele frumoase și să plîngă; și cea mai frumoasă dintre ele, să-și smulgă pîrul și să blasteme...

Toți să stea cu capetele descoperite și la fiecare „popas“ popa cel bătrîn să-și pună ochilarii și să-și cetească evanghelia...

Și când se va porni popa să vorbiască, vorba să i-se împedice în gât, și lacrimile să-i picure în barba-i albă ca zăpada...

Să plîngă cu toții — și în plînsul lor să-și ierte toate slăbiciunile și tot ce rău le-a făcut pe lumea asta.

Și înainte de ce ar arunca peste dînsul o mîna de țărîna, bătrînul duhovnic să-și mai potriviască odată ochelarii pe nas, cu glas duios să-și cetiască deslegarea și să facă cu sapa cruce peste groapă: „Al Domnului este pămîntul și plinirea lui, lumea și cei-ce locuesc într'însa“.

Simin.

DELA CEI CE NU MAI SUNT.

Aurel P. Bănuțiu.

Scrisori de-ale lui Aron Pumnul.

VII.

Fiiule Paule!

Am primit scrisoarea, ce mi-ai trimis-o de'mpreună cu absolutoriul de drepturi. Absolutoriul e bun. Dumnezeu să-ți însufleție tărie de suflet, ca acum să poți începe lucrarea în viața Domnului și a națiunii. Eu de acest absolutoriu acum de-ocam-dată nu pot face nici o întrebuintă, fiind-că într'nsul stă scris, că tu ești *ardelean*: apoi știi beleaua, despre carea ți-am fost scris mai înainte.

Am văzut din scrisoare-ți, că tu ești foarte desperat atât despre soarta națiunii din Ardeal și Ungaria, cât mai ales despre soarta ta. Eu cred și cunosc că nu este chiar așa de rău, cum ne închipuim. Ce se ține de soarta națiunii, trebuie să știm, că ea a ajuns acum așa de departe în folosința drepturilor naționale politice, cât nimeni nu o mai poate lipsi de acelea: deci noi putem numai să mai câștigăm, însă nici decum să pierdem din câte avem până acuma. Dacă unii Unguri fanatici și neînțelepți strigă prin gazete, că Românii au făcut rău că au trimis la Senatul împăratesc, și prin aceea au greșit foarte mult față cu națiunea ungurească, și acest pas greșit și-l pot îndrepta numai prin pocăință, dacă se vor ruga de Unguri să-i primească ca să se unească Ardealul cu Ungaria, zicând că Ungurii sunt mărinimoși și le vor erta acea greșală mare. Asta este o fanfaronadă așa de mare, cât nu cred să i se mai aflu soață pe pământ. Vai de Român, când va ajunge să trăească din grația ungurului, a sasului ori a neamțului! Românul a dovedit și în timpurile barbariei, când era asuprit de toți, că are și capacitate înaltă, și înțelepciune profundă, și energie, și bani. Și au doară numai acuma, când sunt în folosința drepturilor politice ce se află într'o stare mai rea și mai apusă? au doară chiar acum să fie lipsiți de capacități, de înțelepți energici, și de banii trebuincioși? Asta să nu o creadă cine-va mai mult, căci se înșală cumplit! Românii ardeleni au bărbații săi cei mai învățați și cei mai zeloși naționaliști în cele mai înalte direcții, atât la guvern cât și la judecătorie: tot așa și Românii din Ungaria. Românii din Ardeal și Ungaria au astăzi două metropolii, și prin urmare biserica lor este neatârnată de străini: de Sirbii carlovițiani, și de Ungurii catolici stregoniani. Așa dară își pot administra biserica cum voesc fără amestec străin, pot ținea sinoade metropolitane, episcopoești, comunale sau sătene, își pot întemeia fonduri religioase, cum este cel din Bucovina, ca să fie

asigurat fie-care preot, fie-care biserică, fie-care învățător comunal; își pot organiza școlile după dorință și trebuință, cu un cuvânt pot înflori după dorința inimii, căci cine îi oprește. Așa dară cine ar mai putea avea cuvânt să zică, că Românii din provinciile Austriace n'ar avea referitiv libertăți de ajuns de a se dezvoltă și a înainta în știință, cultură și în fericire după placu-și? Eu sperez, fiule: că Românii noștri în scurt timp își vor face toate așezămintele de cultură, de fericire și de înflorire. Ear dacă nu și le vor face: atunci sunt mișei, nu mai au nimica din caracterul străbunesc român, și atunci se cuvine după toată dreptatea să se piară, și să le cântăm: *vecinica pomnire!* pentru că ori-ce ființă ce are mijloacele de a trăi, și a se întări, și nu le întrebuintează merită să piară! Eu nu cred însă aceasta despre Românii austriaci de astăzi, de aceea îți zic și ție, fiiule Paule! lapădă-ți ideile cele posomorite, de carile pătimești așa de cumplit.

Căci ce se atinge de cauza ta, tu nu stai așa de rău, cum îți închipuești. Dacă ai absolvit drepturile, intră în vre-o cancelarie și îți începe lucrarea, ca stipendiul dorit îl poți căpăta și ca direcțoriu cancelarial; ba încă poți face și mai mult, adecă umblând la cancelarie poți și studia și a te pregăti de riguros, și când ești pregătit bine, te duci, și îți faci rigurosul, și vii iar în cancelarie-ți și te pregătești pentru al doilea riguros și așa mai departe. În chipul acesta, câștigi două, adică: ți-se numără și anii serviciului în cancelarie, și îți faci și *doctoratul* dorit.

Eu de voi tu mai putea păstra stipendiile de până-acum, unul il voi tu păstra pentru tine la întâmplare când ai intra în vre-o deregatorie ca practicant fără leafă.

Despre înființarea stipendiilor celor mari, mă îndoiesc în est an chiar și eu însu-mi din două cauze: 1) pentru că acum doi ani de zile au fost foarte nefericiți în principate în privința productelor, și de aceea finanțele lor se afla în scăzământ înfiorător; 2) pentru că chiar acum se află Domnitorul dus la scâldători în Germania, și fără el nu se poate face nici o hotărâre despre lucruri însemnate. Cu toate acestea sunt sigur, că până la anul tot înființez vre-o două, trei, că-i bombardez necurmat și nu le dau pace până nu vor împlini dorința și trebuința neapărată a națiunii.

Îmi scrii, să te recomand la vre-unul din căpitani și comiții supremi români din Ardeal. Mie mi-se pare că aceasta ți-ar strica mai mult decât ți-ar folosi; fiind-că atunci ar socoti oricare cu tot dreptul, că tu ești așa de necapabil

cu tot absolutoriul de drepturi, cât nu poți intra în vre-o deregătorie, fără numai prin recomandațiunea și chizășia altora. Eu să fi fost în locul tău, aș fi colindat până acum pe toți comiții supremi români din Ardeal, și m'aș fi recomandat lor, și le-aș fi cerut sfatul, ce se fac? și le-aș fi cerut spriginirea și patronarea, numai așa se face omul cunoscut acolo, unde se cuvine, și de unde poate să-ți vină ajutorul. Aceasta să o faci numai decât, cu or și ce chip. Îmi vei zice poate, că n'ai bani de călătorit, însă eu îți răspund, că se poate călători și fără parale, mai ales în patria ta, și între cunoșcuții tăi. Eu îți vorbesc din experiența mea proprie, căci la 1848, când m'a aruncat soarta din patrie peste Carpați n'am avut nici parale, nici vre-o scrisoare de recomandațiune; ci m'am dus eu cu capul meu și m'am recomandat și la Domn, și la miniștrii, și la boieri, literați, și m'am recomandat așa, cât știu, că nu mă vor uita nici în mormint. De aceea și ascultă acum de acelea ce le spun, căci ei știu, că eu nu le spun ce-va rău. Apoi căzind revoluțiunea și constituțiunea României, și intrând Muscalii în țară, am fost nevoit să călătoresc de acolo, și prevedința mă îndreaptă fără vre-o precauțare a mea spre Cernăuți; dar eu n'aveam nici o para la sufletul meu, și vezi cu *doi doue-declari* împrumutați dela profesorul ardelean *Nistor*, am călătorit apostolește dela București prin Urziceni, Brăila, Galați, Bîrlad, Iași, Botoșani, Dorohoiu, Mihăleni la Cernăuți, deși în tot drumul acela am fost urmărit din pas în pas de către un Emisar al lui Coșut, care emisar, înzestrat cu bani de ajuns, conduse în mai multe locuri, precum la Bîrlad, la Iași și la Botoșani *sicari vagabunzi*, ca să mă omoare tâlhărește; însă îngerul păzitor al meu mi-a descoperit secretul înfiorător și m'a apărut de densus.

Eată fiiiule, că se poate face călătorie și fără parale, chiar și în țară străină, cu cât mai virtos prin patria sa și printre ai săi.

Fă dară și tu așa: du-te pe la comiții supremi români, te recomandă lor și le cere sfatul; și vei vedea, că pe când te vei întoarce dela densusii vei avea speranță de viață mai multă, decât ai putea învăța în teoria școlii în decurs de zece ani de zile. Cearcă cu un drum și la guvernul țării, dacă cum-va s'ar afla vre-un loc deșert, ca să intri în deregătorie fără amânare să înceapă a țese numera anii serviciului, căci toată ziua și tot minutul, ce-l petreci fără slujbă este pierdut pentru viață, și pentru patrie, și pentru tine, căci tu încă ai numai o viață, și nu două.

Ei dacă soarta te-ar prigoni, și răstriștea ar aduce cu sine, că tu după toate acele încercări, se nu poți căpăta nicăirea loc de așezare,

atunci intră în deregătorie chiar și la Sașii voștri, și chiar și fără leafă. Inșă poartă-te așa de sirguincios, așa de cu reverință și cu ascultare către mai marii tăi, cât chiar și ei să recunoască, că meriți să-ți dea leafă, și fii sigur, că atunci ț-o vor și da.

Îmi scrii, că ai voi să treci în principate, să servești statului lor, mai ales, ca fost stipendiat al lor. Asta nu se poate din capul locului; pentru că ei au făcut acele stipendii pentru tinerii români bucovineni de acel scop, ca tinerii ce se vor împărtași de ele după absolviciunea sau mântuiciunea studiilor, să rămâie acasă în patria sa și să aperse drepturile națiunii sale. Cei din principate au pentru țara sa stipendiații săi trimiși pe la Paris, Berlin, Viena, Florența, ș. a.

Ear' de altă parte nici nu s'ar cuveni să-ți părăsești patria ta, chiar atunci când avem trebuința de ajutorul științelor tale. Eată vezi pe mine m'au ales senator la Făgăraș încă la 1849, și am fost și întărit, și precum știu nemțește, și esamenele de drepturi încă li-le făceam până în trei ani de zile, și aș fi putut să fiu căpitan acolo, cu leafă bună și sigură: și vezi n'am primit, pentru-că am știut că acolo se află români vrednici, cari vor ști apăra cauza națiunii și drepturile ei, ci am rămas în Bucovina cu leafa mică de 630 fl. v. a. pe an, și încă și aceea nesigură fiind că pentru niște denunțări trimise la guvern asupra-mi din partea unor dușmani eu nu mi-am primit întărirea definitivă de profesor în decurs de 14 ani, adecă dela 1849—1863, și afară de aceea am stătut tot sub preveghiare secretă polițienească, fără ca eu să fi știut ceva despre aceea.

Tot așa m'a chemat și mă chiamă încă la universitatea din Iași ca profesor, cu leafă de 380 de galbeni pe an, și n'am primit, nici nu primesc, deși aici am o leafă foarte mică, fiind-că trebuința cere să rămân încă cu tinerimea română bucovineană, ca să o deștept, din amorțea și letargia în care se află cufundată.

Fă, dacă țese pare, și tu, așa fiiiule! Du-te nu unde capeți leafă mare, căci aceea tot o chiețuești toată, or cât ar fi de mare, fiind-că trebuie să trăiești după rangul lefei; ci caută să te așezi acolo unde vezi că te chiamă prevedința să lucri pentru naintarea binelui public al națiunii, ear nu numai al tău.

Poate țese am scris prea multe fiiiule Paule! și poate tu nici n'ai trebuință de al-de-astea; dar ia-le în nume de bine, căci ele provin dintr'o inimă, ce te iubește, ca pe fiul său, și ar dori să te vadă cât mai curînd așezat într'o pozițiune, în care să poți lucra și tu din parte-ți pentru scumpa noastră mamă națiune!

Aron Pumnul.
profesor.

(Va urma.)

SATUL MEU.

Strigoaia.

Lina lui George e strigoaie. Nu-i lucru numai așa de vorbă, ci e fapt adevărat văzut de jumatate satu. Ean să întrebați numai pe vecinii ei, să vedeți ce-or zice! Bietul Nan, vecinul ei de-a stânga, tot să se sugrume de necaz, că nu o poate prinde deși de mult îi bate urma.

— U, de aş putea pune mâna pe ea, tu nevastă, ce măciucă i-aş pune aici după urechea stângă, de ştiu, că am avea pace.

— Ba să nu te cutezi, că nu ştii ce păteşti. Ți-se uscă mâna, te poceşte de orbești, ori îți face de prăpădenie, și tu ce pământ să-i faci? Umblă 'n banii ei, că-i cu dracu.

De când a venit strigoaia asta în vecinătatea lor, nu mai pot prăsi nimic. Porcii le mor cu grămada, vacile nu dau lapte, li se uscă verdețurile în grădină, n'o rabde Dzeu de strigoaie.

Vaca ei e fătată de doi ani, aproape de un an mînzată și ea tot câte trei suștare de lapte mulge, pe când a bietului Nan e de abia două săptămâni fătată și nu dă cât să mănec el cu nevasta la cină. Vișelul l'a vëndut, că n'avea ce suge și slăbea de nu mai căpăta nimic pe el.

— Unde poate fi laptele dela vacă?

— Numai la strigoaia din vecini. Le-a și spus băiatul lui Gligore, că el a văzut pe bătrâna într'o dimineață, când se crepa de ziuă, că ședea cu suștariul lângă propteaua gardului și mulgea lapte dintr'o nuia, ca din șipot.

— Ei, strigoaia de unde nu-ți mulge lapte, sau de unde nu-ți poate face rău?

— De acea tot o-aș unge cu-o sburătură peste ceafă de o-aș prinde, măcar de m'ar usca ca pe earba — zise Nan cătrănit.

Fapt e, că la bătrâna toate 's unse 'n casă. Unde te uiți, tot cași dospțiți, ca dela o turmă de oi, brânză, unt smîntîna de putea deschide o lăptărie la feliu.

— Lele Lină, a zis într'o zi nevasta lui Nan, nu ştiu ce-i, că vaca asta a noastă nu sloboade lapte de loc și uite a Dtale cum dă, nu ne-ai spune și noauă ce să facem?

— Nu ştiu, draga mea, nu ştiu. Poate nu-i bună de soiu.

Ba că asta-i. E bună a ei.

Ce să faeă, că așa nu o mai pot duce?

— Eu o chem la jurați, a zis Nan, să-i spue omește legea, ca să ne dee pace ori să se ducă din sat.

— Dar dacă se întâmplă și acum, ca în anul trecut?

Într'o noapte s'a trezit satul, că bat clopotele într'o dungă. Cine-va a pus foc la gardu

bătrânei. Baba a venit la jurați și s'a văierat, că altul n'a putut fi decât vecinul de-a dreapta și ei să-i facă dreptate.

Uitatu-s'a cineva în gura ei? Ba le-a părut bine la toți, că o mai ostoiaie cine-va dela fărădelegi.

Ce să vezi, la o săptămână vecinul a căzut la pat și mai sculatu-s'a? Când ne-om scula toți. Apoi de-ar fi fost cu atâta, dar în anul acela n'a avut nici grâu, nici cucuruz, tot a bătut peatra.

Unde vei afla acum un om în sat, să-și bage mâna pentru tine în foc?

Nan nu știa ce să facă? Doar nu va vrea nici baba asta să-l scoată din sat. Să încerce el cu buna, să roage pe bătrâna să-și trimită balele necurate prin alte locuri, asta însă l'ar face de toată minunea.

A pornit la crișmă. Când s'a întors era breaz, răcnea din toate puterile. A pus mâna pe furcoiu dela grajd și a pornit cătră bătrâna.

— Să eși din sat sirigoaie, să te muți, că-ți învîrt furca în măruntaie.

Biata bătrână s'a ascuns într'un coș în pod și nici nu sufla.

Numai mâța îi umbla încet cu coada ridicată miăunând. Era o mătă albă cu përu sbirlit, cu coada pururea ridicată și ascuțită.

Când a văzut-o Nan, că vine cătră el, a stat o clipă neștiind ce să facă. Mătă asta trebuie, că e Satana, care ajută pe bătrâna în fărădelegi. Mulți or fi văzut-o făcendu-se țințariu, fum, căne și îi aduce bătrânei toate de-a gata.

Să dea, să nu dea. N'a stat mult pe gânduri, căci în clipa următoare așa a lovit-o cu furcoiu de i-au sărit ochii din cap, ca două mărgele. Biata mătă numai odată a gemut, dar așa de îngrozitor, de lui Niculae de-odată i-a sărit beția.

A eșit pe porțiță ca eșit din minți.

Cu ochii dălbinați, cu fața spăriată ca un nebul a întrat pe ușa, unde nevasta îl aștepta cu inima strinsă de frică. Copiii plîngeau, căci nu înțelegeau din toată întâmplarea nimic.

— Trebuie să o ostoiu odată, zise lungindu-se pe păcelul* de cătră uliță.

Inchise ochii, ca să-și abată gândurile într'altă parte, dar nu putea așipi de loc. Nevasta îi sta răzimată de un sac plin de grâu și se uita dusă pe fereastra curții.

A trebuit deci să o pață și asta! Așa te viră beția la necaz. Ce fecior frumos era și Gligor și unde nu l'a adus beția? A spus la

* Pat, pățicel.

frunză și earbă, cine sunt strigoalele în sat, — le-a văzut la Sftu George — și cum i s'au dălbinaț ochii din ziua aceea? Astăzi cine ar mai zice, că el a fost odată flăcăul satului? Ce se va alege din bărbatul ei, Dzeu știe. De ar mai fi cine-va vecin cu strigoaia de bătrână, ca să împartă necăzurile, dar curtea cea de-a dreapta se pustiește.

holdelor, îi va mărita cănepa și rodul ostenelelor sale eată-le prada beției.

Din nou îl prinse mânia. Porni schiopătând cătră crișmă și peste un ceas ear sbiera la porțița bătrâni, dar nu îndrăsni să între în curte.

Bătrâna însă suia atunci dealul din dosul satului, de-abia ducând o corfiță cu multe de

Frumoasa satului.

Nan ațipise puțin, dar se vedea, că grele visuri îl apăsau, căci gema și se scutura câte odată ca de friguri. De-odată se trezește cu niște cărcei în piciorul drept, de îl săgeta până la inimă.

— Doar nu mă va fi pocit? — zise cuprins de groază și își întinse încet piciorul.

Pân' acum o fost cum o fost, da acum! Grânele sunt coapte și baba îi va lua mana

toate în mână, și când a ajuns în vârf își mai întoarse odată privirea cătră sat.

Casa nu i se mai vedea dintre crengile arborilor, dar se vedeau crucile mormintelor ca și când s'ar mișca în razele soarelui. Ea n'are pe nime și pământul din cimiter e al tuturor, numai al ei nu.

Iși întoarse capul apoi porni earășî fără a ști încătrău.

Tullius.

MILIONAR.

După-ce dădui ordin strajnic servitoarei, ca timp de două ore, să nu fiu deranjat de m'ar căuta ori-cine — m'ncuiaî în odaie, căci doriaam să am liniște deplină, până voiu sfârși articolul de m'ne.

'Mi cunoșteam oamenii; de-o săptămână, de când stau în casa asta, vizitele se țin lanț: când Stan, când Bran! Trebuie să-i mai înțarc.....

Am lăsat fereastra deschisă. Teiul din grădină e încărcat de floare. Intreagă odăița e plină de-un miros aromatic.

Locuința asta 'mî place. Azi am avut în genere impresii frumoase..... prevăd c'am să scriu bine.

— Zbrrr! Zbrrrr!

Vorbă să fie! S'ar putea alt-fel... Ascult!

Un moment de tăcere.... de nou zbîrnăe clopoțelul electric, cu îndăjrire și mai mare.

La dracu, asta tot e prea din cale-afară, oameniiăștia nu-ți dau un minut răgaz! Cine poate să vină?

Auzi pașii servitoarei prin coridor.... un scârțuit prelung, iritant.... i-a deschis ușa antișambrei.

— Acasă e domnul Zeno? — recunoscu glasul de bas secund al lui Remus Rovin.

— Nu, a ieșit. A zis să spun domnilor, cari îl vor căuta, că are să se întoarcă peste două ore. Vă rog să veniți mai târziu!

— Am o afacere de tot urgentă. Ași dori neamēnat să vorbesc cu d-sa, nu știi unde l'ași putea găsi?

— Regret, nu știu!

— Atunci mai bine îl aștept aci. Poate să se înapoieze mai de grabă.

Eară, — nu puteam scăpa de prieteniiăștia nici când.

Desigur ear' vre-un duel.

Mē scol și descui ușa, pofindu-l înlăuntru.

— A, tu acasă? Spunea servitoarea, că ești dus.

De când fiii lui Traian, sē'ncuia de groaza fraților lor?

— Ași, nu! Mē simțiam rău și aveam de gând să mē culc puțin.

Dar ce vânt? — desigur ear' ai lipsă de vre-un martor, am auzit că te-ai certat urît cu Ghiță....

Prietinul Remus, sē pare nici n'auzise vorbele mele din urmă. Din toată figura lui transpira un neastimpăr curios. Cu mâinile amēndouē înfundate'n buzunarele pantalonilor, mēsură de-alungul chilia cu pași mari și apēsai. Avea un aer neobicinuit; hotărît, așa nu-l mai văzusem.

Deodată, ca trezit, sē opri în mijlocul odăii și oftă lung și jalnic.

— Zeno dragă, spune, am eu talent?

Glasul lui era straniu, ochii lui mari căprii mē priveau fix.

— Ce'ntrebare? Tu știi bine că ai talent și'ncă mare. Nu te-a lăudat profesorul tēu... n'ai luat premiul prim la examen?

— Ei bine, e drept că și eu țin că am talent. Cu toate astea sunt o existență pierdută, un om ursit să trăesc fără de nădejde într'un viitor mai bun și condamnat să mor sărac și necunoscut.

Visuri? ... puzderii spulberate de vânt!
Viitorul meu?

Profesor de desemn la un liceu... să coreg mânăjiturile de creion ale băeților... să muncesc la iucruri zădarnice, și să mē istovesc într'o lucrare de nimic... asta e soarta mea! Așteaptă încă, ai încredere — și sē spune — multul e încă îndărăpt. Poți căpēta vre-un ajutor....

Dar azi-māne sfârșesc cursul... de unde ajutor? Dela cine?

Să așeză trudit pe-un scaun. Privea în gol.

— Eu te'nțeleg, cum nu te'nțeleg mulți, dragul meu. Plâng împreună cu tine, dar nu-ți pot ajuta.

Ah, că n'am barem 50,000 zloți, jumētate și-ași da ție: na, du-te cultivă-te, studiază, adapă sufletul tēu de artist din isvoarele fecunde ale Italiei și-Franței.

Deodată, întreaga lui față sē însenină.

— Zēu, mi-ai da tu parale, să fi bocotan?

Mi-e frică că încă mai iute m'ai da uitării!
Viitorul apropiat va dovedi de altfel.

La vorbele din urmă avu un zîmbet ușor și sarcastic.

— Ce viitor apropiat? — nu te'nțeleg!

— Știi tu bine vorba românească:

Când norocu-și schimbă pasul
N'aduc anî, ce-duce ceasul.

— Și? ...

— Și?... și... soarta ta e hotărîtă. Fiul norocului, de-acum poți trăi cum dorești. De azi vieța sē schimbă... ori-ce zi va fi pentru tine o nouă și o nouă variație.

De-acum sunt sigur, n'ai să te ocupi de cât cu literatura, vei călători în lumea toată... Laura va fi a ta.

Tu, Zeno dragă, numai tu vei putea să mē faci fericit și pe mine!!

— Ce ție azi? Ce vorbești minuni—cum să pot eu face lucrurile acestea? Ași înțelege, să fiu milionar ear nu un calic!

Cu o mișcare elegantă sē ridică de pe

scaun și-mi făcu un compliment până'n pământ.

— Umilit robul lui Dumnezeu, Remus Rovin, salută pe fericitul său prietin: milionarul Zeno!

Un fior îmi trecu prin tot trupul: băiatul ăsta a nebunit! Mă uitam la el, îngrozit:

— Remus, pentru numele lui Dumnezeu, ce vorbești?

— Ha, ha, ha, isbucni el — mă crede nebun omul.

Apoi dar să mă lămuresc; înainte de a o face însă — cu toate că 'ți cunosc firea liniștită, măcar că știu că cu una două nu-ți eși din sărite —, în fața descoperirii, ce am să-ți fac, te rog să fi mai calm, foarte calm, te rog să ai mult, dar foarte mult sânge rece.

Ce număr are losul tău? așa-i că 360?

— 360, da!

— Apoi scumpul meu prietin, primește feliicitările mele, ai câștigat premiul de un milion.

— Ia du-te, lasă glumele la o parte!

— Astea nu sunt glume; pe cuvântul meu de onoare 'ți spun: losul 360 a câștigat un milion — eacă cetește gazeta și te convinge.

Răsfoesc repede. Ochii mei lunecă grăbiți asupra paginelor jurnalului... când deodată zăresc pe pagina a patra anunțul câștigurilor.

O clipă rămân incremenit: „De astă-dată norocul suride în primul rînd losului No. 360, care a câștigat premiul prim de un milion!“

Scot grabnic losul din portmoneu, să mă conving pe deplin dacă are numărul 360; mă uit și era așa, mă uit din nou în jurnal, tot așa.

Era va să zică realitate!

Mă mai uit odată, pentru că nu'mi venia să cred ochilor!

Orî cum însă — rămănea că eu am luat premiul de un milion.

În clipele acestea am simțit un curent, care m'a sguidit în tot trupul... eram inconștiu de ce făceam... când plîngeam, când rideam și umblam în sus și'n jos prin casă repetând mereu numai două cuvinte: „eu milionar, eu milionar“...

În vremea asta servitoarea neliniștită de sgomotul ce-l făcea Remus, intră.

— Susană, zic la moment, să comanzi o trăsură! Cu o grabă indescriptibilă mă făcui gata de drum și în cinci minute eram în trăsură cu Remus!

— Birjar, la „Banca Croesus“!

Remus era mai sguiduit, decât mine, era nebun!

Să uita la mine și ridea, ridea: Mă, tu milionar? milionar, mă Zeno!

Mi-li-o-nar? — și mă sëruta, ridea, ridea ș'apoi cânta Marseillesa!

Eu?... Nu'l mai vedeam, nu-l mai auziam! Creerul îmi funcționa cu celeritate grozavă, gândurile 'mi mergeau cu o repeziciune uimitoare; fel de fel de idei mi se nășteau repentin, pe urmă erau întrerupte brusc de altele nouă și nouă, cari îmi copleșeau creerul înfierbântat.

— Încă azi am să plec cu trenul proxim acasă... Dumnezeule, mi-e frică, că biata mamă-mea are să nebunească de bucurie... eu milionar?... eu, sërmanul ei băiat?... mâine voiu merge la Laura... ah, ce va gândi ea, când întrând pe ușe voi striga: dulcea mea Laură, ești a mea, a mea pe veci... nu ne mai temem, că n'avem cu ce trăi... sunt milionar și tu vei fi soția unui bogătan... când să fimem oare logodna?... Joi... ba Duminecă....

Încă în săptămâna asta, las să-mi ridice în „Dumbravă“ o vilă drăgălașe... și 'ah, „vom fi atât de singuri și atât de fericiți“!...

Milostivă prevedință, cum îți voiu putea mulțami vreodată vieța dulce, viitoriul de aur ce mi-l oferi... cum?...

S'a schimbat... de-acum am multe și nobile datorințe: ei, acuma las' pe mine s'arēt Românilor cum s' jertfește, am să reorganizez Asociațiunea, în anul viitor o să intre în viață teatrul național român... da, o să-i dau și lui și la toți... Remus, tu ai să mergi pe vre-o 3—4 ani la Milano sau la Paris, unde ai voie... să te cultivi, să te perfecționezi în pictură și să revii ca glorie și podoabă a Românilor....

Uh... în lături cărți încărcate cu para-grafi, n'am să vă mai cesc nici-odată, am să mă ocup numai cu literatura....

Am să fiu milostiv cu toți s'eracii și lip-siții... și....

— Da ai tu crețari la tine, Remus, să plătești birjarul... c'apoi 'ți-i întorc eu cu prisosință.

— Cum să n'am! Am la mine două co-roane!

Eacă am sosit.... ean' ascultă... par'că aud un glas....

Domnule Zeno! Domnule Zeno!

De când vă strig... vai da greș mai dormiți. Vă rog sculați-vă sunt deja șapte ore și-ați zis aseară să vă trezesc, c'aveți mult de studiat.

Z. Sylvian.

AM CÂNTAT...

Versurile mele toate
Implețiți-le cunună
Voi muri azi mâne, poate,
Și pustii o să rămână.

Ingropați-le cu mine
Că mi-s dragi din cale-afară, —
Glasul vântului de seară
Tainic o să le îngâne.

Ca un zîmbet de-o clipită, —
Ca o floare, care-o scuturi,
Sau scînteie răscolită
Dintr'un chaos de trecuturi.

Numai una, o cântare,
Cea din urmă poezie,
Răspândiți-o 'n lumea mare,
Ca să fină mărturie,

Că-am trăit și eu în lume
Ca un vis, ca o poveste,
Și-am lăsat lumii aceste:
O cântare și un nume,

V. E. Moldovan.

CRONICĂ.

De-ale noastre. Trandafirul mor în glastre și busuioicul se îngălbeneste în grădinița din fața casei. Atunci plecăm noi la drum; cu paltonul pe umăr cu geamantanul în mână suim într'un cupeu de cl. III și ne ducem la — „în-vătătură“. „Să ne mai trimiți ilustrate“ — zîmbesc surorile. Mama mai vine înc'odată îngrijată lângă fereastra vagonului: Oare ștergarul ăi cu vergi roșii pusu-l'am? Trenul pleacă. Fluturări de batistă, câte-va lacrimi, ce te muncești să le suprimi.

Peste 20 de ceasuri ne preumblăm pe stratele capitalei? Și tu? Când ai sosit? Pe rînd ne întîlnim cu toții — — — plecăm la bere, la locul cel vechiu. Chelnerii tot aceeași. Zîmbesc cu dragoste când ne ved, la casă aceeaș madonă cu perucă blondă și cu ochi negri. Și ea zîmbește. Și se pornește vorba. Fie-care din noi mai aduce cu el câte un om nou, mai toți sunt băeți rumeni la față, cuviincioși, timizi, se uită vag și nedumerit, își pipăie buzunarul de-a stînga tot la două minute, acolo-î „buchelariu cu rata primă“. Astia's „embryonii“, cele mai fericite ființe. Îi cunoști de pe haine, de pe legătura de la grumaz, de pe pieptănătură și după... *subscriere*. Iscălesc grav și complect: student în drepturi — ori: student în filosofie. Să-l vezi pe „bătrînii“ cum îi studiază! la întăia halbă îi întreabă cu o deosebită bunăvoință de unde sunt... la a doua încep a face glume pe contu lor; în ton grav și serios le spun să grijasc biletele dela tramvai... embryonii zîmbesc nedumeriți... la a treia „*sé fac per-tu*“... la a patra încep ei să vorbiască; în propoziții periodice și cu grijă spuse își varsă entuziasmul lor virginal: că adecă tinerimea universitară ar putea lucra mai mult... „Bătrînii zîmbesc dumiriți, deșertându-și mașinalicește halba... Este în aerul lor de patron — un fel de calmitate po-

runcită, un fel de cumințenie zîmbitoare, care ar vrea să spună: Să vă ved pe voi peste trei ani.

Unu începe o doină, că:

Maî dă-mi doamne zile multe
Să mă duc vara la munte
S'auz vîntu'n fagi bătîndu... .

Românii își pleacă frunțile, stau răzîmați pe coate... toți tac, numai unu n'are stare pe scaun, să tot ridică: auzi mă, auzi mă!... Asta-î „Moț“.

De-acum se începe farmecul „sării de cunoștință“. Cîntece, discuții politice și la urmă o aiurare vagă a „bătrînilor“.

Mă! Da Sandi unde-i?

Ascultă frate! Eri mi-a trimis scrisoare, că — ean ghici?

S'nsoară...

S'nsoară!

— Al dracului... Și ne gândim pe rînd la toți cei „isprăviți“. Le trimitem câte-o „ilustrată“. — — —

Mintea ni se perde într'o reverie dulceagă, în care întrezărim pe mama îngrijată de ștergarul ăi cu vergi roșii, — satu nost întreg... și'n grădinița de lângă rîu pe fata „notărășului“ dela noi... .

Nu știu coase, ori descoase... .

Tăcuți și gânditori o luăm cătră casă... . Așa se trec zilele în străini. — — —

Frunzele cad veștede de pe castan... și cade bruma. Asta-î vremea când trandafirii se ofilesc în glastre, ear — studenții români așteaptă „rata a doua“... .

Nic. Otavă.

Al 74-lea congres al societății germanice-austriace a medicilor și naturaliștilor s'a deschis la Carlsbad Lunî (22 Sept.) sub presidenția doctorului *August Hoffman*. România a fost reprezentată prin savantul profesor *Mari-nescu* și doctorii *Demetriadi* și *Mitulescu*.

Discursul de deschidere a fost rostit de profesorul *Härtel*, ministrul instrucțiunii publice în Austria, în prezența alor 2000 de congresiști.

D. dr. *G. Demetriadi* a participat la lucrările secției dermatologice (de piele) și a luat parte la discuția asupra diabetului (boală de zahăr) și a boalelor de piele prezentând mai multe importante observațiuni.

Peste tot locul și din partea tuturor, medicii români sunt obiectul celor mai vii simpatii.

Descoperiri archeologice. În sudul Basarabiei, lângă *Ackermann*, în urma unor săpături, s'au descoperit însemnate rămășițe archeologice, pietri cu inscripții importante, toate din epoca romană. Săpăturile continuă și se crede, că se vor descoperi și alte bogății, mar-tore ale strălucirii romane.

Zola, celebrul romancier din Franța, a murit în Paris, Luni noaptea, *asfixiat de gazul de cărbune (oxid de carbon)*, ce s'a revărsat din sobă și i-a inundat odaia de dormit. Soția sa încă a rămas inconștientă, dar medicii speră că o vor putea scăpa.

BIBLIOGRAFIE.

N-rul 2 din biblioteca literară a ziarului „*Liber-tatea*” cuprinde: *Doi ochi câprii*, poezie de *V. Bontescu*; *Câmpia libertății*, de *G. Coșbuc*; *Trei de-odată*, poezie de *Maria Cioban*; *Röderich* de *M. Kossak*, trad. de *Romulus și Flori de urzici* de *V. E. M.* Biblioteca aceasta va cuprinde tot-deauna reproduceri din foaia „*Libertății*” și se va distribui gratuit abonaților foii. Radacțiunea voește în chipul acesta să sporiască bibliotecile abonenților.

ILUSTRĂȚIILE NOASTRE.

Vagabund. Nu-și cunoaște părinții. E fructul păcatului. Mamă-sa, care cine știe pe la cine a slujit înainte de asta cu vr'o 18 ani, a făcut o nefăcută și l'a născut pe coanașul din portref și l'a lăsat prin mahalaua orașului. A crescut, D-zeu știe cum, și acum cutreeră stradele capitalei, fără de a ști, că mâne ce va face. De foame nu moare, căci știe multe meșteșuguri; de dormit, doarme de primăvara până earna sub cerul liber. Earna? — Intrebați-l! E vesel, nici când nu cade'n desperare. Dacă părinții i-au fost păcătoși, el de ce n'ar fi mișel?

Esti a mea de-acum . . . o scenă idilică datorită tinerețului nostru absolvent al școalei de bele-arte din loc, d-lui *Florian Mureșan* — și lucrată anume pent u „*Luceafèrul*”. Poezia prietenului nostru *Sandu* ne dis-pensează de orice comentariu al acestei frumoase ilus-trații.

Frumoasa satului. E frumoasă din făptură, dar apoi dacă se mai și îmbracă cu hainele de sêrbetoare?! Cât e de smerită și cât i șade de bine și dacă știm și

secretul, că hainele sunt de ea făcute, o admirăm și mai mult. Are și gălbiori pe frunte, cari de asemenea fac pe feciorii din sat să se 'ntreacă s'o pețiască. Pe *George* al *Sândului* însă nu galbinii l'ar face să inebunească, de ar perde-o pe *Florica*, ci hârnicia, bunătatea și frumșeța ei.

POȘTA REDACȚIEI.

Zuard. Nuvela D-tale intitulată „*Blanca*” am primit-o și cu durere trebuie să te încunoștiințăm că nu se va publica. Causa nu e faptul, că ar fi rău înghetată, (dimpotrivă e drăguță și frumușică unei), ci împrejurarea dureroasă, că subiectul e prea depărtat de sfera vieții noastre românești. Cosmopolitismul în artă e admisibil unei, dar la nici un cas nu-l putem scrie noi pe steagul nostru. Scopul nostru e de-a ne crește literaricește, prin urmare tendința națională ni se impune; cultivarea motivelor românești e prima și cea mai necesară condițiune a tineretului, care pune mâna pe condelu, cu pretenții de-a face literatură. Bună-oară D-ta, pentru-ce ne preumbli prin „sălele parchetate ale salonului X” — și nu ne duc în tinda crâncinului Pantilie din satul D-tale; de ce ne descrii „aburii leneși ce se înălțau din ceașca de argint” și nu ne spuî d. e. cum se ridică „aburii” din mămăliga răsturnată pe masa părintească? Te rugăm fă-o asta, și pe „gentila D-șoară Blanca”, — dacă ne primești îndrumarea colegială, botează-o: *sănătoasa Sanda*. Salutare.

Suțu. Ne-am bucura mult, dacă ne-ai trimite alte poezii, cari să nu fie numai admisibile, ca cele primite — ci să exprime puternic și simplu iubirea de neam și simțul de jertfă. Ne-ar fi bine venite niște traduceri din poezii străine, cu cari te-ai ocupat.

Gimnast. „Am făcut câteva poezii—și vi le trimit spre publicare”. Bine ai „făcut”. Și ce e mai mult, corespund regulelor poetice, învățate de D-ta și de alții pe clasa a VI-a, dar cu toate astea nu ating măsura de a se „tipări” în *Luceafèrul*. Învață și pe prietini D-tale, ca să scrie mereu, când au timp și chef, dar să nu se grăbiască a trimite „spre publicare”. Mai e timp.

E toamnă— adevărat. Și pe-aci au început a se'n-gălbeni frunzele. Un „dor vag” ne cuprinde privindu-le și . . . — cetindu-ți poezia întreagă o compătimim din inimă pe draga și-ți publicăm strofa ultimă:

Draga mea, te ocrotiască
Paza sfintei noastre legi;
Glasul vântului tomnatic,
Să n'ajungă să-l înțelegi.

Prietinul. Am găsit la redacție două strofe, cari cine știe cum vor fi ajuns aci. Nu te vei supăra, dacă publicăm aci una din ele:

M'aș juca cu pèru-ți negru
Și în ochi lung te-aș privi,
Până ce de-atâta farmec
Mort de beat aș adormi.

Șef-redactor:

ALEXANDRU CIURA.

Editor și redactor resp.:

AUREL PAUL BĂNUȚIU.